

ruby, přitom však zůstal svůj, pevně zasazený do kořenů lidového zpěvu a mluvy.

Při vskerém důrazu, který kladl Nejedlý na domácí národní a lidovou kulturu, nezapomínal na srovnávací kritiku naší hudby s hudbou světovou. Ukázal to již velikým a šťastným pokusem o *Všeobecné dějiny hudby I (1916–1929)*, zvláště pak monografiemi *R. Wagner (1916)* a *G. Mahler (1913)*.

Velikost Nejedlého práce, jeho mohutný rozmach, pokrokovost, přesvědčující síla a vítězství byly dány též nepříznivým vývojem politických událostí u nás v první republice a jeho upřímným vztahem k Sovětskému svazu. Bojoval stejně za lidový charakter první republiky jako za nové sovětské Rusko. Založil Společnost pro hospodářské a kulturní sblížení s SSSR (1925), byl čestným předsedou Svazu přátel SSSR (od 1930), navštěvoval, počínajíc rokem 1925 Sovětský svaz, účastnil se dokonce prvního Mezinárodního kongresu na obranu práv koloniálních národů v Bruselu (1927) aj. Za těchto okolností bylo zřejmé, že bude první, kdo u nás vylíčí a napíše *Dějiny sovětské hudby (1936/37)* a kdo podá k 20. výročí Velké říjnové socialistické revoluce dvoudílnou monografii *V. I. Lenin (1937/38)*.

Jeho činnost za okupace v Sovětském svazu a po osvobození doma je dosud v živé paměti. Dostalo se mu právem mimořádných funkcí politických a vědeckých, vyznamenání a poct, neboť se stal velikým zjevem celé naší národní kultury.

Nejedlého díla — na 3000 prací, 200 knih — jsou proniknuta zásadou, kterou šířil ve svých estetických i kulturně politických publikacích:

Není vůbec pravda, že by mohlo být něco krásného, co není pravdivé, mravně zdravé a myšlenkově veliké... Zájem umění byl mi vždy především zájem o kulturní život národa a lidstva...

Tak pojímal Nejedlý krásu, život a umění. V tomto duchu také tvořil jako bojovník za novou lepší společnost a za nový život.

Celé generace se budou dlouho učit z jeho obrovitého díla.

Bohumír Štědroň

Cesta estetikova

Profesor Karlovy university Mirko Novák, český estetik a filosof, dožil se v říjnu roku 1961 šedesátí let (narodil se 3. 10. 1901). Že psané dějiny estetiky zatím u nás hodně pokulhávají, to ví Novák — sám také dějepisec estetického myšlení — dobře. Jeho hotové práce leží vykonány na něm, nové a plánované vznikají a čekají na světlo světa; s vykladači, kritiky a soudci to už je horší (a nejen v případě Novákové): povětšinou jsou jen náhodní, spíše glosátoři než analytikové. Že si ovšem celoživotní dílo našich universitních nebo chcete-li „akademických“ estetiků zaslouží řádného zhodnocení, o tom není pochyby. Rozeštráno mezi minulostí a přítomností, navazuje po svém na tradici starší české empirické estetiky (tak třeba u Nováka prostřednictvím Nejedlého na klasický odkaz Otakara Hostinského), naráží na myšlenkové proudy XX. století — mezi nimiž byla ovšem i moderní estetika buržoazní — tu podléhající, tu se s nimi střetající, a ve svém dozrávání překračuje „mosty“ a hlásí se k estetice marxistické. Ta mu totiž nebyla neznáma již na konci let dvacátých, jak o tom např. výmluvně svědčí *„Základy vědy o umění“* z roku 1928, ale z níž si zprvu Novák spíše jen vypůjčoval, z níž napřed jen pro sebe využíval některých kategorií a postupů. I vývojové peripetie a hodnotu Novákových prací určuje v podstatě toto vyrovnání s marxismem a nakonec recipování nového světového názoru, vědecké filosofie. Neobešlo se to bez svárů a bez vnitřního napětí mezi tradičním — a dodávám také: poctivým — akademismem a mezi marxistickou estetikou; to myslím nemá smyslu zapírat. Již ne proto, že se právě zde ukázalo, kdo tu byl z hlediska objektivních potřeb vývoje společenského i vědeckého silnější. I Novák se nestává marxistou naráz, nějak bezbolestně a „vzorově“, beze styku se svou vlastní „prehistorií“.

Jako mladý badatel, žák Zd. Nejedlého, vychází Novák z hudební estetiky a píše disertační práci o tvůrčí osobnosti Beethovenově. Mimochodem: bytostně tihnutí k světlým hodnotám evropské klasiky, prozářené duchem ušlechtilého intelektu, bude provázet Nováka napořád a zasnoubí se u něho bez potíží se zájmem o ony oblasti moderního umění, v nichž Novák spatřil zdůraznění řádu a funkčnosti — odtud zájem o konstruktivismus, o Le Corbusierovu estetiku a dále vůbec o teorii architektury a životního „slohu“, o jeho harmonizující a rytmizující složky; usměrňujícím, kladným vlivem tu působí i učitelská osobnost Nejedlého. Odtud také pramení vnitřní a stálá nechuť k iracionalismu estetickému i filosofickému, s nímž se Novák střetával např. v německé duchovně, a zvláště v její teorii hodnot. Ostatně Novák se hlásil a hlásí k „objektivní“ estetice a tím k vědecké tradici české estetiky: odmítá idealizující psychologismus, metafysická hlediska, přestárly idealismus — a chce zůstat věren odkazu Hostinského, totiž estetické zkušenosti, z níž hodlá vycházet. Činí tak zprvu více pozitivisticky: pokouší se dokonce roku 1928 založit systematicky vybudovanou vědu o umění, je však příznačně skeptický vůči estetice jako filosofické disciplíně, kriticky rozkládá a vlastně odmítá pojem krásna, takže se mu estetika redukuje na tzv. vědu o umění, v níž přísně separoval jednotlivé metody a dílčí „subdisciplíny“, auzi je mohl sjednotit. Taková je Novákova dobově zabarvená reakce na onu „krizi estetiky“, rozuměj buržoazní, kterou ohlašoval a rozebíral Nejedlý již v roce 1913. Avšak Novák tehdy ví, že teorie se musí dívat na umělecké dílo i jako na fakt sociální, že obojí, teorie i umění, je tu pro člověka, a ne naopak. Pokouší se dokonce o vysledování, aspoň rámcové — hospodářských podmínek a souvislostí, do nichž je umění zasazeno. Tady je poučení z marxismu nepochybné: ovšem zůstávají nepřekonány překážky abstraktní sociologie (provenience silně francouzské), která stojí vedle psychologie, fyziologie a morfologie umění, koneckonců izolovaně. Úsilí o syntézu rozmetaných údů uměno- vědného bádání nemohlo ovšem v tehdejší situaci skončit úspěchem. Po tomto pokusu převládne u Nováka spíše úsilí o přesné rozlišení hledisek a metod. Není divu, že si v třicátých letech volí cestu specializace a pracuje — jeden z mála u nás — na dějinách estetiky řecké, německé a pak hlavně české. Je tu třeba ocenit, že se Novák pustil na pole ležící vlastně skoro ladem. A proto jeho *Česká estetika* (1941) nepozbývá na významu, i když by musila být dnes zrevidována. Je silnější tam, kde stopuje a vykládá klasickou empirickou tradici starší české estetiky, problematičká v částech, kde se objevují partie novější.

Rytmus Novákova díla se po roce 1945 zpomaluje: v době jeho působení jako profesora na filosofické fakultě brněnské university vycházejí knižně roku 1947 *Hodnoty a dějiny*. (Mimochodem: Novák tehdy iniciativně přispívá k založení estetického semináře na naší fakultě.) Novákovy *Otázky estetiky v minulosti a přítomnosti* čekají od roku 1958 na vytištění (vyjdou konečně v r. 1963). Nové vědecké založení estetiky, která se opírá o marxistickou filosofii a vyrůstá z potřeb socialistické společnosti, je však náročné a nelze je vytvořit snadno. Je tu třeba práce, a to práce podnětné, tvořivé. A. Novák i zde přinesl své: třeba podněty metodologické, které se nímto jiné ohlašují v roce 1952 studií využívající poznatků z pavlovovské fyziologie k novému výkladu teorie odrazu a vůbec vztahu člověka jako konkrétního tvora společenského (ale i fyziologického, biologického) k uměleckému světu a skrze něj k světu a životu vůbec. (Podněty Novákovy tu nezůstaly bez jistého vlivu na práci v oblasti aplikované, technické estetiky.) Konkrétní humanismus, socialistický humanismus tvoří další typický rys Novákovy estetiky, která spatřuje v esteticku uměleckém i mimouměleckém svézázné hodnoty životní. Svou prací pronikl Novák i na mezinárodní veřejnost; na posledním estetickém kongresu v Aténách sklídila československá delegace spolu s Novákem zasloužený úspěch.

Celoživotní dílo Mirka Nováka, estetika a filosofa, má tedy svůj osobitý smysl a význam; vyrůstajíc z období mezi dvěma světovými válkami, zúčastnilo se budování moderní české estetiky a přerostlo zákonitě v úsilí o vytvoření estetiky marxistické.

Oleg Sus